

Research Paper

Investigating the Effect of Belief in the Preservation and Destruction of Historical Cultural Artworks in Mosul Based on Max Weber's Theory of Religious Sociology

Ahmad Shouli¹, Mohammad Aref^{*2}, Mohammad Reza Sharifzadeh³

1. PhD student of art research, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Associate Professor, Theater Department, Faculty of Arts, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran.
3. Professor, Art Research Department, Faculty of Art, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

PP: 196-212

Use your device to scan and read the article online

Keywords: *Belief, Preservation and Destruction, Historical Works of Art, Mosul Weber.*

Abstract

Belief and conviction are fundamental concepts and play a fundamental role in the behavior of people in every society and have a significant impact on the destiny of every nation. Mosul, the second largest city in Iraq, was attacked by ISIS, Mosul is located 400 kilometers from Baghdad. The Tigris River divides Mosul into two halves. The proximity of Mosul to the Turkish border from the north and Syria from the west doubles the importance of this city. Mosul was occupied by ISIS in 2013 with the help of regional and foreign military forces. As a result of destruction, the city changed its historical face. The petrified approach of ISIS and the support of Wahhabism in this event resulted in the destruction of the city of Mosul. Based on this research, belief, which is the foundation of religious and ethnic mentality, played a key and effective role in the process of building and destroying the city of Mosul. This research was done based on Max Weber's sociological theories and with the library method, computer site and news reports in a descriptive-analytical way.

Citation: Shouli, A., Aref, A., Sharifzadeh, M R. (2023). **Investigating the Effect of Belief in the Preservation and Destruction of Historical Cultural Artworks in Mosul Based on Max Weber's Theory of Religious Sociology**. *Geography(Regional Planning)*, 13(51), 196-212.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2023.323585.3512

DOR: 20.1001.1.22286462.1402.13.51.12

* **Corresponding author:** Mohammad Aref, **Email:** M.aref@iauctb.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

In the summer of 2013, ISIS invaded the northwest of Iraq from Syria and seized control of the Nineveh province, including the city of Mosul. Nineveh, the capital during the Assyrian era, was designated as the center in 1080 BC. Mosul, situated in the north of Iraq, gained renown as a pivotal intersection of trade routes, boasting a rich historical background. Following the fall of Baghdad on April 9, American forces assumed control over Iraq, and Mosul became one of the cities under their dominion. Throughout the occupation, the ISIS group systematically demolished Mosul's historical and religious sites, relocating some artifacts to the global market. These events have raised questions regarding support for this religious group by certain factions and the consequential destruction of such a significant city. The scrutinized article delves into the analysis of this matter, offering justification and examination of these actions through the sociological perspectives of Max Weber. Additionally, the research underscores the clash between Mosul's populace, striving to preserve and restore the city, and the radical and takfiri groups, who, grounded in religious principles, assumed control over the city.

Methodology

This research employs the analytical method grounded in Max Weber's theory of religious sociology to explore the impact of beliefs on the preservation and destruction of artistic, cultural, and historical works in the city of Mosul. This analytical approach facilitates a thorough and critical examination of the influence of religious beliefs on the behavior of individuals and groups.

Results and Discussion

Messengers and religious missionaries play a fundamental role in shaping and engaging with matters related to art. Their interaction with various segments of society, especially religious individuals and spiritual figures, takes on a distinct approach. Even among religious leaders, there exists a divergence in views and interactions. They issue numerous fatwas and express varied opinions about art, and this divergence of opinion among

religious sects on this matter has been and will continue to be prevalent. ISIS employs religious justification to depreciate art and positions itself as the authentic representative of religious doctrines and the earthly leader of heaven. According to Max Weber, religion, in his perspective, condemns any effort in this world to emancipate values as sinful. Weber contends that the conflict and spiritual clash of religion, with all its repercussions, unfold before concepts such as art. This conflict steers the rationalization of religious values, fostering the rigid mindset of dry and doctrinaire religious factions. Art, serving as a fountain of contemplation and intellectual liberty, expels them from society through concise logical reasoning and engagement with lived concepts rooted in rational belief. Daesh labels its beliefs against other religions as takfiri, even displaying hostility towards its own religious denominations. Adhering to the Salafi-Wahhabi doctrine, the group propagates the notion of salvation exclusively through strict religious adherence, aligning with the principles upheld by these groups. Similar to its Wahhabi forerunners, ISIS not only razes historical and religious sites but also estranges Afghanistan from global events, fostering detachment from international engagement. These tumults have been instrumental in eroding the nation's cultural and historical legacy, instigating fragility and national instability among the Afghan populace.

Conclusion

ISIS is the manifestation of Salafi and Wahhabi ideologies. This not only applies to ISIS but extends to all religious extremist factions advocating violent and draconian doctrines while disseminating their ideologies among the masses, asserting these ideas originate from their religious teachings. The development of such sects, influenced by time, climatic and global conditions, varied interpretations of religious doctrines, and support from Western nations like the United States, as well as regional countries such as Saudi Arabia and the Arab Emirates, indicates that ISIS is not solely rooted in religious beliefs. Evidence and documentation suggest it serves as a tool for regional and Western forces. By instilling fear and instability, ISIS has hindered the growth and progress of these nations, ultimately leading to the destruction

of countries. The preservation, restoration, and protection of historical, cultural, and artistic elements align with rigid ideologies based on confrontation and opposition to these concepts. Mosul exemplifies the victimization of such violent behavior, marked by the destruction of terror and intimidation of residents. ISIS employs the scorched earth theory to annihilate opposing forces, aiming to undermine morale, faith, and belief. This poses a real and imminent danger, as the ISIS phenomenon may proliferate wherever it takes root. This serves as a warning for all nations, emphasizing the need to act swiftly to prevent

the rapid strengthening of this phenomenon. Many are anxiously anticipating the moment when everything a nation has painstakingly built over the years, including cultural and historical treasures, may abruptly crumble into ruins. In this context, the article explores the behavior of extremist sects, emphasizing their religious beliefs in contrast to a segment of civil society with opposing values. Despite historical conflicts, this confrontation signifies a positive effort for the survival of human civilization and culture, counteracting the negative and violent actions of extremist religious groups.

References

1. Abonajm, M. (2015, March 6). Narration of the Restoration of the Al-Nouri Mosque Minaret Completed Last Century (A. Shouli, Trans.). Retrieved from <https://www.almersal.com>
2. Alamein, S. M. (2012). A History of Critique and Examination of Wahhabis' Beliefs and Actions (S. Ebrahimi Alvai, Trans.). Tehran: Amir Kabir.
3. Ansari Fard, H. K. S., & Ghaffari, G. R. (2020). Islamic Extremist Groups and Political Instability in Syria. *World Politics Research*, 10(1), 99-124. [In Persian].
4. Bakhshayesh Ardestani, A., & Fazeli Panah, A. (2015). Turkey's Positions on ISIS and Its Impact on Iran's National Security. In *Proceedings of the 9th International Virtual Conference on New Developments in Iran and the World*. Tehran. [In Persian].
5. Destruction and Eradication of the Tomb of Prophet Jerjis and Prophet Seth, Destruction of the Al-Nouri Mosque in Mosul. (2014, August 26). Islamic Republic News Agency (IRNA). Retrieved from <https://irna.ir.71515>
6. Destruction of Cultural and Historical Artifacts in the City of Mosul and Nineveh Province by ISIS. (2015, March 10). Iranian Students News Agency (ISNA). Retrieved from <https://isna.ir.71518>
7. Diwachi, S. (1982). *The History of Mosul* (A. Shouli, Trans.). Baghdad: Scientific Printing and Publishing Complex of Iraq.
8. Fahti, M. J., & Ghafari Heshjin, Z. (2018). Study and Critique of the Concept of Jihad in the Intellectual Foundations and Political Behavior of ISIS. *Strategic Policy Research*, 8(29), 207-238.
9. Goli Zavareh, G. R. (2015). Mosul from Yesterday to Today. *Culture and Pilgrimage Magazine*, 6(23), 119-164. [In Persian].
10. Groizard, J. L., & Santana-Gllego, M. (2018). The Destruction of Cultural Heritage and International Tourism: The Case of the Arab Countries. *Journal of Cultural Heritage*, 285-292.
11. Heidari, S. A. (2016). Critique and Destruction of the Plunder of Historical, Cultural, and Religious Heritage in Syria and Iraq by the Terrorist Group ISIS from a Human Rights Perspective. *Journal of Cultural Relations*, 1(2), 93-108.
12. Moradi Haghghi, F., & Molkotian, M. (2019). The Role of the United States in the Formation of the Takfiri Group Islamic State of Iraq and Syria (ISIS). *Islamic Awakening Studies Journal*, 8(2), 7-36. [In Persian].
13. Moradi Haghghi, F., & Molkotian, M. (2020). The Role of the United States in the Formation of the Takfiri Group Islamic State of Iraq and Syria (ISIS). *Islamic Awakening Studies Journal*, 8(2), 7-36. [In Persian].
14. Nazari, A. A., & Alsimary, A. (2015). Revisiting Islamic Identity in Iraq and Syria and (ISIS). *Political Science Journal*, 17(63), 75-108.
15. Sadr, A. (2011). *Sociology of Max Weber's Enlightenment Thinkers* (H. Abniki, Trans.). Tehran: Kavir. [In Persian].

16. Salehi, S. (2017). Destruction of Cultural Heritage during the Invasion and Occupation of Iraq from the Perspective of International Criminal Law. *Shiraz University Law Studies Journal*, 9(3), 157-189.
17. Taqavosh, M. S. (2015). Contemporary Political History of Iraq (A. Shouli, Trans.). Beirut: Dar Al-Nafaes.
18. Wardi, A. (2013). Studies on the Structure of Iraqi Society (A. Shouli, Trans.). Beirut: Dijla and Euphrates.
19. Weber, M. (2017). The Sociology of Religion (M. Tale'i, Trans.). Tehran: Thales.
20. Weber, M. (2021). Religion, Power, Society (A. Tadin, Trans.). Tehran: Hermes.

انجمن ژئوپلیتیک ایران

فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)

دوره ۱۳، شماره ۵۱، تابستان ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مقاله پژوهشی

بررسی تأثیر باور در حفظ و تخریب آثار هنری فرهنگی تاریخی شهر موصل با تکیه بر نظریه جامعه شناسی دینی ماکس وبر

احمد شولی - دانشجوی دکتری پژوهش هنر، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
محمد عارف* - گروه نمایش، دانشگاه هنر، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
رضا شریف زاده - استاد، گروه پژوهش هنر، دانشگاه هنر، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>باور و اعتقاد مفاهیمی است بنیادی و نقش اساسی دارند در کنش و سلوک افراد هر جامعه و تأثیر بسزایی در سرنوشت هر امتی دارد. موصل دومین شهر بزرگ عراق مورد حمله تخریبی توسط داعشیان قرار گرفت، موصل در ۴۰۰ کیلومتری شهر بغداد، قرار گرفته است. رود دجله موصل را به دو نیمه تقسیم می کند. نزدیکی موصل به مرز ترکیه از شمال و با کشور سوریه از غرب، اهمیت این شهر را دو چندان می کند. موصل با کمک نیروهای نظامی منطقه‌ای و خارجی، در سال ۱۳۹۳ توسط داعش اشغال شد. شهر بر اثر تخریب، چهره تاریخی اش دگرگون شد. رویکرد متحجر داعش و حمایت و هابیت از این رویداد، نتیجه ویرانی شهر موصل گشت. بر اساس این پژوهش باور و اعتقاد، که شالوده ذهنیت بافت دینی و عرقی است، در فرایند اعمار و تخریب شهر موصل نقش کلیدی و موثری داشته است. این پژوهش با تکیه بر نظریات جامعه شناسی ماکس وبر و با روش کتابخانه‌ای، سایت رایانه‌ای و گزارش‌های خبری و به صورت توصیفی - تحلیلی انجام شده است.</p>	<p>شماره صفحات: ۱۹۶-۲۱۲</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> <p>واژه‌های کلیدی: باور و اعتقاد، حفظ و تخریب، آثار هنری تاریخی، موصل، وبر.</p>

استناد: شولی، احمد؛ عارف، محمد؛ شریف‌زاده، رضا. (۱۴۰۲). بررسی تأثیر باور در حفظ و تخریب آثار هنری فرهنگی تاریخی شهر موصل با تکیه بر نظریه جامعه شناسی دینی ماکس وبر. فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۳(۵۱)، صص ۱۹۶-۲۱۲.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2023.323585.3512

DOR: 20.1001.1.22286462.1402.13.51.12.

مقدمه

«اشرف مخلوقات» چنین عبارتی درباره انسان اطلاق می‌شود در مقابل همین موجود و کائنات زنده اتفاقاتی و رویدادهایی رقم خورد که هیچ مخلوقی را روی این کره خاکی چنین اعمال شنیع و به دور از تصور مرتکب نشده است. در این دنیای مادی انسان با گونه‌های مختلف دردها و سختی‌ها همچون مرگ و رنج‌های که در طبیعت متعرض و مواجه می‌شود، و نتیجتاً در مقابل این حوادث راهی جزء ایستادن نداشت. این امور باعث می‌شوند که سوال‌هایی اساسی و بنیادی مطرح شود، سرچشمه این همه خشونت و بی‌رحمی‌ها در ازای هم نوع خود و حتی سازه‌های که به دست هم نوع خویش بنا شده بود، به ویرانی و نابودی کشانده شد چیست؟ به تناسب این پرسش‌ها انسان همواره به دنبال چاره‌ای و پاسخی حتی اگر نسبی هم باشد، او را از این شرایط سردرگمی بیرون آورد. به دنبال این سوالات منبعی موثق و سرچشمه‌ای به عنوان مرجع به جز دین باور و اعتقاد برای تولید مفهوم و معنی پیدا نمی‌شود. لذا نقش مفهوم باور و اعتقاد شالوده فکری بسیاری از فلاسفه، محققان، جامعه‌شناسان و تاریخ‌شناسان با عنوان‌هایی گوناگون مطرح شده است. این باور و اعتقاد به اصول و مبانی یک مسلک و مذهب ساختگی، توسط یک گروه افراطی، سرچشمه اتفاقات ناگوار و خونباری است در یکی از نقاط مهم اجتماع همه مذاهب و ادیان می‌باشد. عقیده‌ای ناشی از یک آمیختگی فکری منحرف از قلب شبه جزیره پدیدار آمد، بنام وهابیت، «موسس و بنیانگذار مذهب وهابیت محمد عبدالوهاب است که نسبش به وهیب تمیمی می‌رسد» (الامین، ۱۳۹۱، ۳)

گروه موسوم به داعش که سرمنشاء آن به تفکر افراطی سلفی وهابیت بر می‌گردد، فعالیت خود را در منطقه خاورمیانه شروع کرد، داعش آخرین دستاورد گروه‌های دینی افراطی همچون طالبان و القاعده است، «این گروه انشعابی از القاعده محسوب می‌شود که از منظر گرایش‌های عقیدتی و جنبه رفتاری، رویکرد تقریباً یکسانی با القاعده دارد» (فتحی، غفاری هشجین، ۱۳۹۷) داعش در تابستان ۱۳۹۳ با یورش به قسمت شمال غرب عراق و وارد شدن از کشور سوریه، استان نینوی عراق را تصرف کرد و مرکز آن یعنی شهر موصل تحت اشغال خود درآورده است. در سال ۱۰۸۰ قبل از میلاد آشوریها شهر نینوی که در آن سوی رودخانه دجله قرار داشت و مقابل شهر موصل، بعنوان پایتخت انتخاب کردند، (دیوه چی، ۱۹۸۶، ۶)

شهر موصل در شمال عراق واقع شده، وجه تسمیه این شهر محل تلاقی و تقاطع راه‌های مختلف تجاری واقع شده است. و قدمت تاریخی دارد، «موصل شهری است بر کرانه باختری رود دجله که قدمت آن به اعصار کهن می‌رسد» (گلی زواره، ۱۳۹۳). در ۹ آوریل نیروهای امریکائی در خیابان‌ها و در میدان‌های بغداد در حال گشت زنی دیده شدند، بغداد سقوط کرد و عراق تحت کنترل اشغال‌گران امریکائی و انگلیسی درآمد، (طقوش ۲۰۱۵، ۴۰۱). پس از این رویداد بزرگ موصل همچون بقیه شهرهای عراق وارد مرحله جدیدی شد. موصل بویژه محله «موصل قدیم» شبیه به یک موزه تاریخی است، که در آن عمارت‌ها و انبیه‌های تاریخی و دینی از تمام اطیاف و ادیان مختلف در خود جای داده است. گروه داعش در دوران اشغال، تمامی این اماکن منفجر کرد و نابود ساخت، تعدادی از آثار منتقل کرد و آنها را روانه بازار مجموعه داران جهان کرده است. سوال اینجاست، چگونه یک گروه دینی با باورهای خاص باعث این چنین تخریب و ویرانی در یک شهر مهم از خاورمیانه، می‌توان عنوان کرد؟ چه جهتی از این تشکیلات حمایت کرد؟ آن هم در دوره‌های حساس از تاریخ خاورمیانه که اتفاقات مشکوک بهار عربی در آن رخ داده است. بدنبال جواب و پاسخ، و نیز تجزیه و تحلیل رویدادها و اتفاقاتی که در شهر موصل رخ داد، مقاله فوق به مفهوم بررسی این امر مهم در تاریخ شهر موصل و نتایج حاصله اشاره می‌کند.

تکیه بر مفاهیم جامعه‌شناسی ماکس وبر و بصورت مستدل و مبرهن به این امر پرداخته و نیز لازمه باور و اعتقاد که سرچشمه هر دینی، تکیه زد. همچنین این تحقیق، روابط دیگر قشری از اقشار مردم موصل که در ثبات و مرمت این شهر اقدام کردند. تقابل این دو گروه، گروه‌های تندرو و تکفیری تکیه بر دین و مذهب و دیگری نیز با تکیه بر همان مفاهیم دینی، سرنوشتی دیگر برای این شهر رقم زدند.

مبانی نظری

کارل ماکسی میلیان امیل وبر، جامعه‌شناس آلمانی تبار، استاد اقتصاد سیاسی، تاریخدان، حقوقدان و سیاست‌مدار بود و به گونه‌ای ژرف نظریه اجتماعی و جامعه‌شناسی را زیر نفوذ و تأثیر خود قرار داد.

این تحقیق بر اساس نظریه‌های ماکس وبر گردآوری شده است. بویژه نظریه جامعه‌شناسی دینی است. یکی از مبانی مشترک جامعه‌شناسی وبر، ایده عقلانی شدن فزاینده زندگی به عنوان گرایش عمده و بی واسطه جوامع بشری است. دل مشغولی‌های جدید، اضمحلال جامعه و فرهنگ سنتی، دین ستیزی، و در جاهائی دین باوری و کج اندیشی و نیز سرمایه داری صنعتی، عواملی هستند که در ترسیم و شکل دهی به چهره رفتاری یک جامعه اهمیت دارند. از جهتی بر اساس نظریه‌های وبر دین عاملی در معنی دار کردن مفهوم زندگی است.. از نظر وبر فقط ادیان قادر هستند به نیازهای کلی انسان معنی بخشند. بر این اساس بحث فوق بر مبانی کلی جامعه‌شناسی دینی وبر مستندل و منظور شده است.

پدیده داعش

بازخوانی هویت دولت اسلامی در عراق و بنام داعش: فهم زمینه‌های فکری و سیاسی - اجتماعی پیکارجویان سلفی - تکفیری دولت اسلامی عراق و شام (داعش) که پس از ۲۹ پوئن ۲۰۱۴ میلادی، به «خلافت اسلامی» تغییر نام دادند، گروهی از تروریستهای بین‌المللی اند که با زمینهای متفاوت جغرافیایی از کشورهای مختلف عربی، آسیایی؛ اروپایی و آفریقایی گرد هم آمده اند. هدف اساسی داعش، احیای حکومت اسلامی و تسلط بر همه مناطق حیاتی و حکم بر مبنای دین با همه اصول وموسسات لازم می باشند. اندیشه برتر داعش، تفکر «جهاد تنها راه حل» و به دست گرفتن سلاح برای مواجهه با نظامهای (لیبرال، لائیک، بحث و هر آنچه غیر اسلامی است) است. هدف ابتدائی رزمندگان داعش احیای حکم اسلام و تسلط بر همه مناطق حیاتی و اجرای احکام اسلام یا همه قواعد و سیستم‌های آن می باشد. داعش بر همین مبنای، قرائتی خاص و سنتی - ایدئولوژیک از دین اسلام است و می‌کوشد به راهبردهای تروریستی تکیه کند و با استناد به اصول عقایدی و تاریخی، اعمال خشونت بار خود را توجیه کند. مسئله داعش متأثر از تحولات داخلی عراق و سوریه و شکنندگی ساختارهای نظامی و سیاسی در این دو کشور، ناکارآمدی نیروهای نظامی در برخورد با حرکت‌های چریکی و جنگ‌های نامنظم، هراس عمومی و آشفتگی عمیق مدنی و مهمتر از همه دستیابی داعش به منابع مالی جدید و اعمال کنترل بر مناطق و مراکز حیاتی موجب شده است معمای تروریسم به یک شوک بزرگ و حتی به صورت محتمل به یک فاجعه بین‌المللی مبدل شود. (نظری، السیمری، ۱۳۹۳)

بحث و یافته‌های تحقیق

پس از سقوط دولت حاکم در عراق در بهار ۱۳۸۲، هرج و مرج و بی نظمی در تمامی شهرهای عراق حاکم شد. مناطقی که از طیف دینی و یا عرقی غالب بر قسمت اعظم تشکیل دهنده بافت این شهرها بودند ثبات نسبی داشت، این شهرها کمتر دچار حوادث و تزلزل شد. از طرفی اماکنی که اطیاف مختلف و گوناگونی در بافت خود شاملمی شود، شاهد کشمکش‌ها و اختلافات قومی و دینی گشته است. خلاً موجود در اداره کشور نتیجه سقوط حکومت پس جنگ با امریکا و انگلیس و همچنین سال‌های متمادی که این کشور از سال ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۳ بطور مستمر شاهد جنگ‌های مختلف و نیز تحریم‌های اقتصادی بود، باعث عدم ثباتی و استقرار این کشور شد، به طوری که این سرزمین پناهمگاهی برای گروه‌های تروریستی مبدل شد. در این بحبوحه مردم بومی سعی کردند تا از شهرهای خویش و از مایملک این دیار محافظت به عمل آورند، در طرف مقابل گروه‌های بنام جهاد و مجاهدت و با اتکاء به ایدئولوژی خود که سرچشمه اعتقادات و باورهای خویش، شهرها و روستاها و نیز ارثیه ملی این منطقه از عالم را مورد تخریب و تاخت و تاز خود قرار داده اند. در این بین، هنر و آثار هنری سهمی از این خشونت نایل شدند. مفهوم هنر و هر چیزی که به هنر تعلق دارد، در تفکر گروه افراطی داعش، تکفیر و مردود شمرده می‌شود، چرا که باورهایشان و کردارشان در این راستا سیر می‌کند.

همه پیامبران بزرگ با هنر و در دو جهت دشمنی می‌ورزند. نخست این که پیامبران عملکردهای عشرت آمیز را آشکار طرد ومعمولاً هر نوع جادو را رد می‌کنند. برای همین است که پیامبران عبری هراس یهودیان اولیه از تصویر و شبیه سازی، که در اصل مبنایی جادویی داشت، تفسیری روح‌گرایانه کردند و آن را در ارتباط با مفهومی از خدایی مطلق و متعال تغییر شکل دادند. دوم و در همین راستا، مخالفت ایمان پیامبرانه که اساساً رو به اخلاق و دین دارد، با کارهای دستی انسان‌ها مطرح شد. زیرا به نظر پیامبران این کارها تنها می‌توانند یک نوع رستگاری توهمی را بشارت دهند. (وبر، ۱۳۹۹، ۷۱۴-۷۱۵)

بنابراین قرائت و خوانش داعشیهها مستند بر آن چیزی که از نیاکان دینی خویش نائل شدند، گرچه باورهایشان بطور سطحی و شامل پوسته احکام می باشد، ولی این استدلال برای ایشان حکم تاریخی دارد، تمسک داعش به سنت و قرآن، انهم بطور نمادین در اجرای احکام شرعی بویژه در مسائل به چیزی که معنی فن و ذوق می رساند و سرانجام مفهوم کلی هنر می رساند، تکیه بر استنباط و استقراء این گروه، مطرود می کند، چرا که گوش فرا دادن به موسیقی، تمثیل و شبیه سازی برای خلقت انسان، در نقاشی و مجسمه، به مثابه شرک و انبازی در خلقت خداوندی می داند، نمونه ای از این دست باور و سلوک می توان تخریب تندیسهای حجاری شده در ادوار تاریخی، از حضرت ابراهیم تا حضرت محمد و آن را جزء سنت و یک اصل در اعتقادات خویش می پندارند. از این جهت چنین باور و اعتقاد به مثابه تعارض دین و هنر شکل پیدا می کند. «دین با عرصه هنر نیز ضدیت شدید نشانی دهد». (وبر، ۱۳۹۶، ۷۱۱)

هرچند که باورهای دینی مقابل داعش که نسبت به اینگونه تاجر موضع می گرفتند، نظری مخالف و عملکردی متضاد دارند، بطوریکه شهر موصل در دوره های مختلف تاریخی شاهد مرمت و اعاده بنا شده بود، «دین و هنر از همان آغاز رابطه صمیمانه ای با هم داشته اند. این که دین همیشه سرچشمه پایان ناپذیری از بیان هنری بوده است». (همان)

نمونه ای از اینگونه اتفاقات، می توان مرمت کردن منار معروف مسجد نوری شهر موصل، که با منار " الحدباء " معروف است، و نیز شهر موصل با نام این منار آمیخته شده، چرا که یکی از نام های شهر موصل (الحدباء) می باشد.

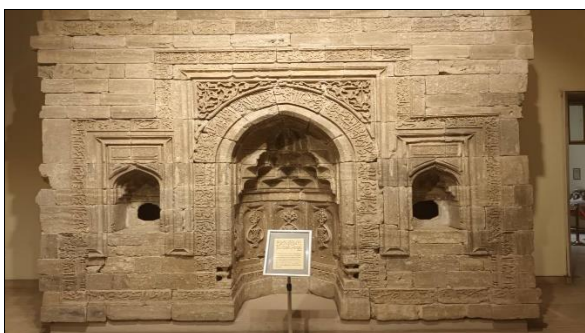

تصویر ۲. منار حرباء تخریب شده توسط داعش -
aljazeera.net 15/5/2018

تصویر ۱. منار کج در شهر مناره - منار حرباء مسجد نوری - شهر موصل
amp.cnn.com.june22-2017

دوباره سازی و مرمت این منار توسط شخص مسیحی با نام عبودی الطنبورچی که یک معمار بومی این شهر بوده، در دهه سی قرن گذشته مرمت کرد. وی نه تنها دستمزد خویش دریافت نکرد بلکه حاضر بود تا تمامی ابنیه دینی بدون دریافت هیچ وجهی انجام دهد. (ابونجم، ۱۳۹۳)

تصویر ۴. محراب سنگی مسجد نوری - ۶۸۶ هجری - موزه ملی عراق - بغداد عکاس احمد شولی ۱۴۰۱/۶/۲۱

تصویر ۳. قسمتی از دیوار داخلی مسجد نوری که بصورت گچ بری کار شده - قرن ۱۲ میلادی - ششم هجری - موزه ملی عراق بغداد - عکاس احمد شولی ۱۴۰۱/۶/۲۱

در قرون وسطی از بکارگیری و استفاده از شمایل نگاری، هنرمندان را منع می‌کردند. در اسلام این امر هم تکرار شد و استفاده و ترسیم نقش انسانها و حتی حیوانات ممنوع شد. هنرمندان مسیری دیگر اتخاذ کردند و با استریزه کردن عناصری که در طبیعت وجود دارد شکل و فرمی متغایر نقش بستن، و با استفاده از شکل‌های هندسی، نقوشی موزون و زیبایی را خلق کردند. این ابداع و شکل‌گیری در هنر زینت بخش مساجد، عمارت‌های دولتی، بازارها، مدارس و اماکن عمومی مردم صورت گرفت. در ایجاد شکل‌های هندسی که جایگزین فرم‌های متعارف و مرسوم در نقاشی بویژه دوران پس از صدر اسلام می‌باشد، فرم‌های همچون شمشه و ترقه در شکل‌گیری گره چینی، به معنی پیچیدگی و نیز نقوشی که دایره، مثلث و مربع در شکل‌دهی این نقوش دخالت دارند. جایگزینی عناصر موجود و ملموس در جهان هستی به فرم‌های استحاله شده تا اعتقاد به خالق یکتا نزد مسلمانان اولیه خدشه دار نشود. این نظام مندی توسط هنرمند مسلمان گنجانده شد و با رعایت، نظم، تعادل و توازن در یک مفهوم انتزاعی و ذهنی، تا اثر خلق شده پر رمز و راز جلوه کند، در حقیقت هنرمند مسلمان به نحوی سعی کرده تا از بازنمایی هر آنچه که در طبیعت خلاصه کند و به شیوه کاملاً منحصر به فرد بازتاب فکری خود را نمایان کند. تا بهانه‌ای بدست دین نمایان ندهد. شوربختانه دین نمایان متحجر همیشه و با استدلال دینی منحرف خویش سعی بر جلوگیری کردن از پیشرفت هر آنچه که هنر و زیبایی عرفانی را می‌رساند، حتی اگر آثار خلق شده کاملاً با موازین اسلامی موافقت داشته باشد.

«دین‌های تجربی خاص رویکردهای اساساً متفاوتی به هنر نشان می‌دهند. حتی در یک نیز، طبقات و حاملان صورتهای ساختاری متفاوت رویکردهای گوناگونی را به هنر نشان می‌دهند» (وبر، ۱۳۹۶، ۷۱۷) در حقیقت عالمان مذهبی، عداوت و دشمنی بیشتری با مفهوم هنر از خود نشان می‌دهند.

رسولان و مبلغان دینی نقش اساسی دارند در شکل‌گیری و تعامل با امور مرتبط با هنر و این تعامل با قشرهای مختلف یک جامعه بویژه مردم دینی و شخصیت‌های روحانی، رویکرد متفاوتی دارد، حتی رهبران دین با یکدیگر نگاهی متفاوت و تعاملی مختلف دارند، در این باره فتواهائی متعدد و صداهایی متباین درباره هنر ارائه می‌دهند، اختلاف نظر در میان فرقه‌های دین در این امر هموار بوده و خواهد بود.

«پیامبران در رویکردهایشان به هنر، متفاوت از روحانیان و رهبران مذهبی راز پرداز عمل می‌کنند و نیز راهبان از مردم پارسای عادی و دین‌های توده‌ای در مقایسه با فرقه‌های عالمان مذهبی رویکردهای متفاوتی به هنر نشان می‌دهند» (همان) از این جهت داعش ارزش زدائی هنر توسط دین، یکی از حربه‌هایی که با آن خود را مسلح می‌کند. با سلوک و رفتار خویش اینگونه وانمود می‌کند که مجری اصلی و راستین احکام دینی و نیز نماینده آسمان روی زمین می‌باشد، هر عملی و هر کنشی از سوی این گروه، حکم آسمانی دارد.

«در واقع، دین هر نوع رستگاری در این جهان را که هنر برای هر مدعی فراهم‌کننده است، به عنوان عملی گنهکارانه که به شدت طرد می‌کند» (وبر، ۱۳۹۶، ۷۱۲).

از نگاه وبر، تقابل و رودروئی به معنای دین با همه پیامدهایش در مقابل مفاهیمی همچون هنر صف‌آرائی می‌کنند. ناگزیر کفه ترازو به سمت و سوی عقلانی بودن کفه ارزشهای دینی پرورش یافته و ساخته ذهنیت جزمی فرقه‌های دینی خشک مسلک است، چرا که هنر افق تفکر و آزادی اندیشه در افراد، رشد داده، در نتیجه راه مقابله با جزمی بودن با استدلال منطقی و مقابله به مثل بر اساس یک باور منطقی از نگاه افراطی گروه‌های تندرو سلب می‌کند، نتیجتاً موقعیت موجود داعش را امثال داعش در بافت جامعه طرد می‌شود.

موضوع داعش در قبال فکر و اندیشه مذاهب و ادیان دیگر؛ تکفیر کرده و حتی نزدیکترین مذاهب هم نوع خود مردود شمرده. در مفاهیم و عقاید خویش بنمایه مفاهیم سلفی وهابیت است. زیر بنای فکری سلفی، همان سختگیری که از نظر آنها مشروعیت دارد و سرچشمه آن قرآن است. در واقع راه رستگاری فقط از تبعیت مفاهیم و عقاید خشک دینی که توسط رویکرد و نگاه این گونه گروه‌ها اعمال می‌شود.

داعش همچون اسلاف وهابی خویش، طالبان و القاعده، تخریب اماکن تاریخی و دینی در عملکردشان مرسوم کرده‌اند. در افغانستان منفجر و نابود سازی کردن مجسمه‌های "بودا" در دوره اول حکومت طالبان در مطلع قرن بیست و یکم اتفاق افتاد.

(رجاء، ۱۳۹۵) این سرمایه ملی و تاریخی کشور افغانستان نشانه ای است از شناخت این سرزمین در مناسبات بین المللی و عاملی است برای جذب تاریخ شناسان و علاقه مندان به آثار تاریخی است، چنین رویدادها در نابودسازی فرهنگی و داشته های تاریخی با ارزش کشور افغانستان تاثیر بسزایی داشته است، فاصله گرفتن از تعامل بین المللی، دور ماندن ملت این سرزمین از اتفاقات جهانی، هر چند وجود ابزار ارتباط جمعی همانند اینترنت و ماهواره ها، ولی تعامل فیزیکی، حضور دیگر اقوام در جاهای مهم جهان در رشد و نمو فرهنگی و نیز راه برون رفت از عزلت و تحریم است، اتفاقی که در دیگر کشورهای جهان همانند کره شمالی و حتی کشور همسایه عراق در دوره حکومت صدام و قبل از حمله امریکا در سال ۲۰۰۳ در ترکیب و در سلوک و رفتار اینگونه ملل، نقش بسیار موثری دارد. اعتقاد به مثابه یک عامل اتحاد و همبستگی در سرنوشت یک قوم و یک امت میتواند باشد، که رشد و ترقی دنباله این اتحاد و این پیوند است. در مقابل رفتار گروههای افراطی دینی باعث انحطاط و اضمحلال وحدت ملی است، ناچاراً ضعف وجودی دولتهای ذریبط در محافل بین المللی یدک می کشد. از طرفی اختلاف و تفرقه، کینه و انتقام جوئی میان فرقه های متعدد موجود در هر کشوری نظیر افغانستان، به اوج خود که می رسد، مصالحه میان اقوام و ادیان به راههای به سرانجام، و نتیجتاً برقراری آرامش و صلح به یک آرزو دست نیافتنی مبدل می شود. کشمکش بر سر باور دین و اعتقاد شدت پیدا می کند و در نهایت سستی و عدم ثبات ملی در بین دارد.

از جهتی عدم استقرار و پایداری یک مملکت حتی با داشتن جاذبه های تاریخی و فرهنگی، در جذب جهانگردان، تاریخ شناسان و توریستهای تشنه بازدید از آثار تاریخی، ناموفق خواهد بود. بودجه های مالی که از این راه وارد خزانه کشور و همچنین ایجاد شغل برای مردم بومی است، از بین خواهد رفت. توسعه داخلی و نیز تقویت روابط بین المللی تحت الشعاع این گونه اتفاقات قرار می گیرد. نمونه بارزتر از کشور افغانستان، کشور سوریه است که چند سال درگیر جنگ داخلی است. متأسفانه بی ثباتی سیاسی در فضای حاکم بر سوریه در این شرایط، عامل اساسی در نابسامانی اوضاع داخلی این کشور شده، (انصاری فرد، خواجه سروی، ۱۳۹۸) قطب و سمت مخالف دولت مرکزی سوریه، گروههای تکفیری است. یکی از این گروهها، داعش است. این فرقه شهر تاریخی "پالمیرا" توسط داعش نابود و منهدم شد و نیز آثار به جای مانده در شهر حلب و دیگر مناطق تاریخی سوریه از بین رفت. متأسفانه یکی از موارد جذب سرمایه در این کشور، درآمدی که از توریست، بویژه توریست های علاقه مند به تاریخ و تاریخ شرق حاصل می شد، تقریباً از بین رفت، سرمایه ای است که می توانست در آبادی کشور و در زمینه های مختلف حیاتی همانند شبکه بهداشت و آموزش و نیز جاهای مهم اداره کشور، مثمرتر واقع شود.

صحت و سقم مسائل از نگاه داعش غربال و الک می شود، این بار سرزمین عراق، شهر موصل، مورد جولان و تاخت و تاز داعش شد. گروه نامبرده تکیه بر مؤلفه های خویش مسائل و امور بی ارزش و گمراه کننده چون هنر به زعم این گروه انسان را از تقوی دور می کند، تعلقات مادی همچون بنا، ساختمان، عمارت آثار هنری و حتی قبور و آرامگاه های تاریخی، بی ارزش، فاقد اعتبار و هدم و تخریب شان یک امر عقلانی و منطقی می دانند. "اوج کشمکش میان هنر و دین را در ریاضت منشی اصیل می توان یافت، این نوع ریاضت منشی هرگونه واسپاری مومنان به ارزشهای زیبایی شناختی را نقض جدی نظام مندی عقلانی رفتار در زندگی می انگارد". (وبر، همان).

تصویر ۵. خرابه های منطقه قدیم موصل-۲۰۱۷- عکاس احمد الربیعی the guardian.com

باورها و عقیده‌ها روی دیگری به جامعه انسانی خود را معرفی می‌کند، بر خلاف جزمی بودن در عقیده، آزاده اندیشی و تعادل در دفع و جذب دیگر رویکردها، نتیجه ایجابی در حرکت و در ثبات رشد فرهنگ و تمدن یک ملت است.

در دوره‌های مختلف تاریخی شاهد عمران و آبادی شهرهای بی‌شمار در این کره خاکی، نمونه بارز این مدعی، حرکت عمرانی در دوره رنسانس در ایتالیا و سپس به کل اروپا منتقل گردید، «دین فعالیت‌های هنرمندانه جادوگران و شاعران مقدس را تقلید کرده است و نیز باعث تشویق ساخت معابد و کلیساهایی شده است». (ویر، ۱۳۹۶، ۷۱۱)

همیاری احاد جامعه در بهبود کردن شرایط معیشتی تکیه بر باورهایشان در ایجاد کردن شرایط و بستری مناسب برای رشد تک تک افراد، در هر حرفه و هر هنری و شغلی که ممارست می‌کند، ترقی فکری همراه با نمو اقتصادی هر ملت است، «دین موجب آفرینش هنرهای دستی مذهبی و انواع ظروف کلیسایی شده است که برجسته‌ترین نمودهای هنری و استاد کاری اند». (همان) ولی این رویارویی همیشه در دوران‌های متمدنی میان هنر و آنچه که هنری می‌نامند، در مقابل باورهای جزمی دینی، صف آرای می‌کند، گروهی بر نفی کردن و دیگری بر اثبات وجود این چنین تعامل میان انسان و خلاقیت‌هایش اذعان می‌دارند. از این جهت، پیشرفت، آسایش، رفاه و تعامل اقتصادی در پی دارد. رشد و کسب مهارت و همچنین علم و معرفت اندوزی همراه است، نتیجتاً خارج از جو تاریکی جهل و ظلمت که پیامد تعامل با فنون و علم لازمه این امور می‌باشد، و سرانجام منطقی بودن و عقلانی اندیشیدن در ما به ازای این رویدادها، چیزی که سران دینی و رهبران روحانی را محدود می‌سازد، «هر چه خدا از سوی پیامبران متعالی تر و مقدس انگاشته می‌شد، این نوع مخالفت میان دین و هنر آشتی ناپذیر و رفع ناشدنی تر می‌شد. ولی از سوی دیگر، دین (صنعت الهی) و انکارناپذیر دستاورد هنری را همیشه به رسمیت شناخته است». (ویر، ۱۳۹۶، ۷۱۵)

در هر زمانه، جریان زندگی مسیر خود را طی می‌کند، با هر شرایطی که جامعه با آن دست و پنجه نرم می‌کند، ایمان و عقیده و توده‌های گوناگون در این کره از کهکشان بی‌انتها با کردار و سلوک این جوامع تأثیر و تأثر پیدا می‌کند. نتیجتاً این کنش متقابل در رویه، تعامل روزمره بطور عیان و آشکار، در همه سطوح زندگی نمایان است، «دین توده‌ای به خاطر قابلیت وسایل هنرمندانه در تأثیر گذاری بر توده‌ها غالباً و مستقیماً به این وسایل وابسته بوده است». (همان)

بر این اساس تعامل میان دین‌های توده‌ای با مفاهیمی همچون صنعت و هنر، یک تعامل دو جانبه است، و پایه و اساس این امر، سود و منفعتی که به افراد ذریب می‌رسد، تا اینکه بتوانند شرایط زیستن و تعامل کردن با یکدیگر پیش ببرند و نیز ادامه حیات خویش تأمین کرده، سرانجام رضایت نسبی حاصل شده از این چنین اعتقادی همراه با عقیده و باور مبتنی بر این نگرش، حیات خویش را تأمین کنند، «دین‌های توده‌ای سازمان یافته غالباً مبتنی بر منافع اقتصادی داشته‌اند». (همان)

حال که تعامل میان دین، باور و اعتقاد با مفهومی چون اقتصاد و منافع هنری وجود دارد، فعالیت‌های دیگر زندگی، زیر سایه اقتصاد ناچاراً قرار می‌گیرد. یکی از رفتارهای آشنا و کنش‌های مورد توجه افراد جامعه، فعالیت‌های هنری است. گروه موسوم به داعش، از این جهت و با تکیه بر مولفه‌های مطرح شده در عقیده خویش، سعی کرده است، تا رفتار خویش پشت این عقیده پنهان و نیز همزمان منفعت و سودی که از راه تعامل اقتصادی با جهت‌های مختلف مورد تعامل در هر زمینه که لازم باشد، همراهی کند، البته اعمال زور و اعمال قدرت و نفوذ بر اغیار سرلوح کارنامه خویش همیشه قرار می‌دهند، «این که منافع قدرت اقتصادی و اجتماعی ممکن است با اصلاحات آرمان خواهانه و حتی با جنبش‌های انقلابی همراه شوند و نتیجه نهایی کاربرد خشونت در برابر برخی بی‌عدالتی‌ها ممکن است نه عدالت بیش تر، بلکه پیروزی قدرت یا زیرکی پیش تر باشد». (ویر، ۱۳۹۶، ۶۶۹-۶۷۰)

پایه‌های دینی و ثوابت اخلاقی دین مندی در کلیات خود، واضح و روشن است، ولی برحسب ضرورتها جایز بودن، کرنشها و انعطاف در اموری که سبب تغییر در اصل نباشد، مقبول است. از جهتی جزئیات کلی مفاهیم در تعدیل و اصلاح نباید به کلیات صدمه‌ای بزند، حوادث و رویدادهایی که در دوره حاکمیت داعش در مناطقی که در دست اشغال خویش بوده شاهد کرنش اساسی بوده و بر خلاف عقیده و باورهای انسانی عمل کرده و چه بسا این رفتارها باعث تفکیک کلی جامعه انسانی آن منطقه گشته است. علل این همه تغییر موضع و رفتارهای تند این گروه، چگونه ارزیابی می‌شود؟ اعمال سیطره بر توده‌های مردم، صرف نظر از رضایت و عدم رضایت توده‌هاست، از جهتی مماشات کردن با حرکت رو به جلوی چرخه زندگی امروزی، با تعامل با اطرافیان که از نگاه اعتقادی و باوری، اقتصاد را برتر از مفاهیم اخلاقی می‌دانند، سرلوحه کار خود قرار داده است.

«برداشت انسان از جهان و شیوه زندگی در عصر مدرن کاملاً عقلانی شده است و نتیجه کلی آن، در عرصه عمل و نظر و به طریقی هدفدار، این بوده که دین به قلمرو غیرعقلانی رانده شده است، هر چه این نوع عقلانی شدن هدفمند پیشرفت بیشتری کرده است عقلانیت دین کاستنی گرفته است». (وبر، ۱۴۰۰، ۷۱۸)

نتایج این پیامدهای حاصل از عدم تعهد به مبانی عقلانی و رفتارهای غیرمعقول و غیرعقلانی از جانب این چنین گروه‌های تندرو که هرازگاهی از یک جا در منطقه پرتنش و پر اهمیت خاورمیانه سر باز می‌زند، به جامعه دینی در وهله اول صدمه می‌زند و نتیجه معکوس در عدالت خواهی و آرمانی سوق می‌دهد، دوم اینکه حاملان این چنین باورها در حقیقت خط بطلان بر آنچه که تبلیغ و ترویج می‌کند درباره دین و دیانت، می‌کشد، «اعمال زور سیاسی نمی‌تواند جایی برای فضیلت‌های راستین مذهبی باشد، چه این فضیلت‌ها از نوعی اخلاق عقلانی مصالحه‌ناپذیر سرچشمه گرفته باشند و چه از برادری دنیا‌گريزانه». (وبر، ۱۳۹۶، ۶۷۲)

در واقع هدفمندی داعش و انگیزه این گروه در حمله به شهر موصل و تخریب و ویرانه کردن این شهر تاریخی، مبتنی بر عقاید و باورهای دینی خویش نیست، البته شعارهایی که در مفهوم جهاد با ستمگران و دین ستیزان، رنگ و لعابی که خود را با آن مزین کردند و با استفاده از جو متشنج پس از اتفاقاتی که در عراق و همچنین حوادثی که در منطقه به «بهار عربی» موسوم بود، تکیه کرده تا مصداق و مشروعیت خود را به شرایط جوامع اسلامی و عربی منطقه، مورد توجه قرار دهند. غافل از اینکه اهدافی و انگیزه‌هایی مختلف در سر می‌پروراندند. «اندیشه بر سلوک انسانها حکومت نمی‌کنند، سلوک انسان زیر فرمان منافع مستقیم مادی، نقش سوزن قطار را ایفا می‌کنند، یعنی مسیر اعمال انسان را تعیین می‌کنند». (وبر، ۱۴۰۰، ۳۱۷)

از آنجائیکه سرزمین عراق بستری است غنی در تقابل بدویت و مدنیت در طول تاریخ شاهد بود، مردم این دیار ناگزیر همیشه سرگردان میان این دو قطب است، (وردی، ۲۰۱۳، ۲۸). این مهم در عملکرد داعش در جذب و استفاده از این تناقض فکری افراد جامعه، مورد استفاده خویش قرار داد.

بدین سان داعش، پس از مسلط شدن بر شهر موصل و قسمت اعظم استان نینوی و همچنین استان تأمیم، صلاح الدین و نیز استان انبار، خود را حاکم بلامنازع این سرزمین معرفی کرده است و به مثابه مرکز حکومت اسلامی جهانی و خلافت جدید که مبتنی بر احکام اسلامی، دولت اسلامی عراق و شام را به جهانیان معرفی کرد.

همینطوریکه در این بحث درباره اندیشه‌های داعش مروری کردیم، و درباره تخریب و ویران کردن اماکن دینی مذهبیو جاهای تاریخی تذکری داده شد. داعش این پدیده جدید آغاز به تخریب نمود، و جاهای بسیاری در موصل و شهرهای نزدیک موصل، مورد تاخت و تاز و تخریب قرار داد. از جمله جاهائی که مورد تعرض قرار گرفت می‌توان بصورت ذیل نام برد.

تصویر ۶. درب ورودی مسجد نوری پس از تخریب - موصل 5/15/2018 Aljazeera.net

تخریب و نابود کردن آرامگاه جرجیس نبی و شیث نبی و نیز تخریب و ویران کردن مسجد النوری شهر موصل، (ایسنا، ۱۳۹۳)

تصویر ۷. کتیبه سنگی - پادشاه آشوریدر مقابل پادشاه بابل - ۹۱۱-۶۱۲ - قبل از میلاد - موزه ملی عراق - بغداد - عکاس احمد شولی ۱۴۰۱/۶/۲۱

- تخریب و ویران کردن مقبره یونس نبی در شهر موصل و نیز تخریب گسترده شهر باستانی فرساباد و نمرود، (ایرنا، ۱۳۹۳)
- تخریب و ویران کردن اماکن دینی و کلیساهای مسیحیان شهر موصل

تصویر ۹ - نقش برجسته از مرمر - دوره پادشاه نیراری سوم ۸۱۰-۷۳۸ قبل از میلاد مسیح عکاس احمد شولی ۱۴۰۱/۶/۲۱

تصویر ۸. کلیسای مار توما - موصل مارس ۲۰۱۹ ar.tripadvisor

- ویران کردن شهر باستانی «الحضر» که پیش از ۲۰۰۰ سال قدمت دارد و نیز نابود ساختن موزه موصل و کتابخانه موصل، این کتابخانه قبل ویرانی و آتش سوزی هزاران کتاب و نسخه‌های خطی در خود جای داده بود (ایسنا، ۱۳۹۳).

تصویر ۱۰. موزه موصل پس از غارت و تخریب توسط داعش - wired.co-uk2015

این اسامی و عناوین بخشی از اماکن و جاهایی که داعش نابود و ویران کرده است، آمار دقیق شاید بیش از این اعداد و ارقامی باشد که پدیده داعش، ویران و نابود ساخته است.

این گروه نه تنها آثار تاریخی، هنری و فرهنگی عراق مورد تاخت و تاز خود قرار داد بلکه کشور همسایه عراق، دیگر پایگاهی که برای خود در نظر گرفت که همان سرزمین شام و یا سوریه کنونی است، کشور سوریه با عراق از سمت شرق هم مرز است، و نیز با ترکیه از سمت شمال، با اردن و لبنان از قسمت جنوب و جنوب غربی و دریای مدیترانه غرب این کشور واقع می باشد. هر دو کشور، عراق و سوریه، آثار و اماکن تاریخی، مذهبی و هنری توسط داعش مورد انهدام و نابود سازی قرار گرفت، در این باره صیانت و مرمت این اماکن وظیفه ای است که در پرتو مناسبات بین المللی و تعهدات جهانی قرار می گیرد، و نیز الزامات و تصمیم گیری جدی از محافل و اجلاسهای ذی ربط خواستار است، «حفاظت از آثار باستانی، تاریخی، فرهنگی و مدیریت در این زمینه و حفاظت به طور انفرادی تا حدودی از عهده دولت ها خارج است و به همبستگی جهانی نیاز دارد» (حیدری، ۱۳۹۴).

تصویر ۱۲. حوض استوانه ای که از مس ساخته شده و در شهر خرس اباد پیداشد ۷۰۰ قبل از میلاد مسیح موزه ملی عراق. عکاس احمد شولی ۱۴۰۱/۶/۲۱

تصویر ۱۱. نقش برجسته از عاج-رب النوع آشور در نمود ۹۱۱-۶۱۲ قبل از میلاد مسیح- عکاس احمدشولی ۱۴۰۱/۶/۲۱

داعش نه تنها در تخریب ید طولایی داشت بلکه با شکلی دیگر باعث نابودی و تاراج آثار تاریخی گشته است، این گروه با جابجا کردن آثار کشورهای تحت اشغال خویش به دنیای مجموعه داران تاریخی جهان اقدام کرد، و با فروش این آثار مقداری از هزینه های خویش تأمین می کرد، «گروه تروریستی، افراط گرایانه، و تکفیری داعش، به محض روی کارآمدن سعی در از بین بردن برخی از این آثار تاریخی و باستانی و یا در صورت لزوم غارت و فروش آن ها کرد».(همان)

تصویر ۱۴. مجسمه سنگی پادشاه سنطووق از دوره هیلینی (۳۱۲-۱۳۹) قبل از میلاد. در قسمت پایین مجسمه با خط آرامسی حکاکی شده موزه ملی عراق- بغداد- عکاس احمد شولی ۱۴۰۱/۶/۲۱

تصویر ۱۳. مجسمه (ابوبنت دمبون) همسر پادشاه سنطووق اول. در دوره هیلینی شهر حضر- موزه ملی عراق- بغداد- عکاس احمدشولی ۱۴۰۱/۶/۲۱

لازم به ذکر است که داعش بطور مستقیم و یا غیر مستقیم مورد تعقیب و یا مواخذه بین المللی در اشغال و سپس تخریب آثار فرهنگی عراق بویژه آثار شهر موصل قرار نگرفت، چرا که کشور عراق در هنگام درگیری و جنگ بانبروهای ائتلافی به رهبری امریکا و متعاقباً شرایط ناپایداری امنیت ملی عراق گشت، سبب شد تا این گونه تشکلات و سازمانهای تروریستی، از اطراف و اکناف خاورمیانه به سوی عراق روانه شوند، و دست به تخریب زدند.

"حفاظت از میراث فرهنگی جزئی از حقوق بین المللی بشمار می رود"، (صلاحی، ۱۳۹۶).

تصویر ۱۶. محراب مسجد نوری - قرن ششم هجری - موزه ملی عراق - بغداد عکاس احمد شولی ۱۴۰۱/۶/۲۱

تصویر ۱۵. مجسمه سنگی گاو بالدار که در کاخ آشور ناصر بال دوم (۸۸۳-۸۵۹) قبل از میلاد در شهر نمرود. موزه ملی عراق - بغداد - عکاس احمد شولی ۱۴۰۱/۶/۲۱

افکار خویش، جهانیان را و رأی عمومی اکثر قریب به اتفاق محافل بین المللی شگفت زده کرد، از جهتی همین گروه منفور از همه محافل جهانی، پس از اشغال قسمتی از سوریه و عراق، بطور ضمنی مورد توجه همین مناسبات میان این کشورها گشته است، بطوریکه دادو ستد مشترک در همه زمینه‌ها آغاز شد.

گروهک تروریستی، تکفیری موسوم به داعش یکی از پدیده‌های جدید و بین المللی محسوب می شود که با توجه به محدوده کوچک خاورمیانه و تأثیراتی که این گروهک تروریستی زاده غرب در فضای بین المللی و منطقه ای گذاشته است، کشورهای منطقه برای کسب منافع سیاسی و اقتصادی خود در ظاهر و یا در باطن با این گروهک تروریستی همکاری می کند. (اردستانی، پناه، ۱۳۹۴)

امریکا و هم پیمانانش در منطقه خاورمیانه سعی کردند بطور ضمنی و علنی از این پدیده با نام داعش حمایت کرده، اعم از جنبه نظامی و مالی و نیز تقویت جایگاه گروه داعش در میان بافت جامعه هم رأی و هم سوی ایدئولوژی این فرقه است. در حالیکه امریکا در مهار مخالفین خویش در محافل بین المللی با استفاده از ابزار قدرت و رسانه و حتی تأثیر بر روی اعضای دائمی سازمان ملل آنها را وادار کند تا از باب مخالفت با تصمیمات کلی امریکا در قبال هر بیانیه که از سوی سازمان بین الملل صادر شود، سرباز زنند، ایالت متحده امریکا در تصمیم گیری و اتخاذ قرار نهائی با کمک همدستان خویش و تعامل با دوست و دشمنش سیاست یک بام و دو هوا اتخاذ می کند. «حمایت های پنهان مالی و نظامی آمریکا و همدستانش نظیر عربستان منجر به شکل گیری و گسترش دامنه فعالیت گروه تروریستی داعش در عراق و سوریه شده است». (مرادی، حقیقی، ملکوتیان، ۱۳۹۸)

هر چند که تمامی محافل و مناسبات بین المللی موافق و هم راستا با سیاست های دو جانبه امریکا و هم پیمانانش نیستند، برخی کشورها ظاهراً مخالف این اقدامات و کمک به چنین گروهکهای تندرو هستند، و نیز سعی دارند، با استفاده از قوانین جزای بین المللی، داعش را محکوم کرده و آنها را در هر جا که باشند تعقیب کنند، بشریت پذیرفته که تخریب میراث فرهنگی در واقع صدمه و خسارت به جامعه بین المللی است و در نتیجه اقدام به آن یک الزام است و از این رو مرتکبان تخریب میراث فرهنگی در منازعات مسلحانه تحت عنوان «جنایت جنگی» و «جنایت علیه بشریت» دارای مسئولیت کیفری بوده. (صلاحی، ۱۳۹۶)

در مقابل این همه تخریب و ویرانی در شهر موصل، اطرافی بین المللی درصدد احیاء دوباره این شهر ونیز سعی دارند زندگی به این سرزمین برگردد. ناگفته نماند این امر با کمک مردم این کشور و با اتکاء به روابط فرهنگی دینی تاریخی، روی دیگر مفاهیم دینی را به جهانیان تفهیم کنند.

آنچه که مرور کردیم تقابلی دو جانبه، یک طرف باورهای خشک و متحجر، سرچشمه آن وهابیت سلفی است که هدف آن تیشه زدن به مفاهیم انسانی دینی، بنام دین و در طرف مقابل دین باوری که در خدمت انسانیت و جامعه انسانی می باشد. این مهم با استناد به مبانی نظری و مقالات معتبر تکیه زده، و نیز روشن کردن روابط و زد و بندهای سیاسی بین المللی در تعامل با گروه داعش، پدیده ای است که موصل را در تاریخ ۱۳۹۳ اشغال، و سپس آن را ویران ساخت.

نتیجه گیری

داعش فرایند و محصول تفکر سلفی وهابیت است. نه تنها داعش بلکه همه گروههای افراطی دینی که مسلک خشونت وار و تحجر در تمثیه افکار خویش میان توده ها دیکته می کنند، بر اساس عقاید و باورهایشان که به زعم خویش نشأت گرفته و وام گرفته از تعالیم دینشان است. تکامل این گونه فرقه ها، مرور زمان، شرایط اقلیمی و جهانی، تاویل و تفسیر قشری احکام دینی، کمک کشورهای غربی همچون امریکا و نیز کشورهای منطقه ای همانند عربستان و امارات عربی، از این رو گروه داعش نه تنها مؤلفه هایش مبتنی بر دین باوری است نیست، بلکه بر طبق شواهد و اسناد، آلت دست نیروهای منطقه ای و جهان غرب می باشد همچنین با ایجاد رعب و هراس و بی ثباتی در منطقه، از رشد و توسعه در این ممالک جلوگیری کرده. و نتیجتاً خروجی نهائی که شامل ویرانی و تخریب یک مملکت می باشد. در این بین صیانت، مرمت و محافظت از هر آنچه تاریخی، فرهنگی و هنری است، هم راستا با عقاید خشک و اصولی که مبتنی بر تقابل و صنعت با این قبیل مفاهیم صف آرایی می کنند. شهر موصل یکی از قربانیهای این چنین رفتار شنیع و خشونت باری بوده است. تخریب وحشت و ارباب ساکنین یکی از حربه ها و باورهای این فرقه هاست. از جهتی رویکرد داعش در بکارگیری تئوری زمین سوخته، هدم و تخریب برابر نیروهای مقابل جهت تضعیف روحیه، ایمان و باور است. با این نگاه خطر بالفعل در کمین نشسته است، چرا که پدیده ای به نام داعش ممکن است در هر کجا که بستری باشد، رشد می کند، این زنگ خطری است برای همه ممالکی که ممکن است زمینه ای باشد تا این پدیده به سرعت قدرت پیدا کند و چه بسا بسیاری منتظر هستند تا لحظه موعود فرا رسد تا دست بکار شوند، و هر آنچه که یک امت سالهای مدیدی است بنا کرد و ساخت، و توشه فرهنگی و پیشینه تاریخی اندوخته، یکباره به ویرانه ای تبدیل شود.

در این مقاله تکیه بر مولفه هائی که ذکر شد، رفتار و سلوک اینگونه فرقه های تندرو بر اساس مبانی اعتقادی دینی خویش که بطور سطحی برداشت شده عمل می کنند، در مقابل قشری از جامعه مدنی با رفتار معاکس ونیز تکیه بر باورهای خویش عمل کرده، اگر چه این کشمکش تاریخی همیشگی بوده، اما این تقابل به مثابه عملکرد ایجابی برای بقای تمدن و فرهنگ بشری در ازای رفتار سلبی و خشونت بار گروههای افراطی دینی تندرو است.

منابع

۱. ابونجم، ماریان. گزارش روایت از مرمت منار مسجد نوری که در قرن گذشته به انجام رسید، ترجمه احمد شولی. ۱۶ اسفند ۱۳۹۳. ([https:// www.almersal.com](https://www.almersal.com))
۲. الامین، سیدمحسن. (۱۳۹۱). تاریخچه نقد و بررسی عقائد و اعمال وهابی ها، ترجمه سید ابراهیم علوی. تهران: امیرکبیر.
۳. انصاری فرد، حسین خواجه سروی، غلام رضا. (۱۳۹۹). گروههای اسلام گرای افراطی و بی ثباتی سیاسی سوریه. پژوهش های سیاسی جهان اسلام، ۱۰(۱)، ۹۹-۱۲۴.
۴. بخشایش اردستانی، احمد و فاضلی پناه، عطیه. (۱۳۹۴). بررسی مواضع ترکیه در قبال داعش و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران. نهمین همایش مجازی بین المللی تحولات جدید ایران و جهان. تهران: ۱۳۹۴.
۵. تخریب آثار فرهنگی و تاریخی شهر موصل و استان نینوا توسط داعش. گزارش خبرگزاری دانشجویان (ایسنا). دوشنبه ۱۸ اسفند ۱۳۹۳. (<https://isna.ir.71518>)

۶. -تخریب و نابود کردن - آرامگاه جرجیس نبی و شیث نبی، تخریب کردن مسجد النوریشهر موصل، گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا). ۴ مرداد ۱۳۹۳. (<https://irna.ir.71515>)
۷. حیدری، سید علی. (۱۳۹۴). نقد و تخریب و غارت میراث تاریخی، فرهنگی و مذهبی سوریه و عراق به دست گروه تروریستی داعش از منظر حقوق بشر دوستانه. فصلنامه روابط فرهنگی، سازمان فرهنگ و ارتباط اسلامی. ۱(۲)، ۹۳-۱۰۸.
۸. دیوه چی، سعید (۱۹۸۲). تاریخ موصل، ترجمه احمدشولی، بغداد: مجتمع چاپ و نشر علمی عراق.
۹. صدی، احمد. (۱۳۹۰). جامعه شناسی روشنفکران ماکس وبر، ترجمه حسن آبنیکی. تهران: کویر.
۱۰. صلاحی، سهراب. (۱۳۹۶). تخریب میراث فرهنگی در دوران تهاجم و اشغال عراق از منظر حقوق بین الملل کیفری، فصلنامه مطالعات حقوق دانشگاه شیراز، ۹(۳)، ۱۸۹-۱۵۷.
۱۱. طقوش، محمدسهیل، (۲۰۱۵). تاریخ سیاسی معاصر عراق، ترجمه احمد شولی، بیروت: دارالنفائس.
۱۲. فتحی، محمد جواد؛ غفاری هشجین، زاهد. (۱۳۹۷). مطالعه و نقد جایگاه مفهوم جهاد در مبانی فکری و رفتار سیاسی داعش. پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۸(۲۹)، ۲۳۸-۲۰۷.
۱۳. گزارش:
۱۴. گلی زواره، غلامرضا. (۱۳۹۴). موصل از دیروز تا امروز، مجله فرهنگ و زیارت، ۶(۲۳)، ۱۶۴-۱۱۹.
۱۵. -مرادی حقیقی، فائزه؛ ملکوتیان، مصطفی. (۱۳۹۸). نقش آمریکا در شکل‌گیری گروه تکفیری دولت اسلامی عراق و شام (داعش)، دو فصلنامه علمی - ترویجی، مطالعات بیداری اسلامی، ۸(۲)، ۳۶-۷.
۱۶. نظری، علی اشرف و السیمری، عبدالعظیم. (۱۳۹۳). بازخوانی هویت اسلامی در عراق و شام و (داعش)، فصلنامه علوم سیاسی، ۱۷(۶۳)، ۷۵-۱۰۸.
۱۷. وبر، ماکس. (۱۳۹۶). جامعه شناسی دینی، ترجمه محسن ثلاثی. تهران: نشر ثالث.
۱۸. وبر، ماکس. (۱۴۰۰). دین، قدرت، جامعه، ترجمه احمد تدین. تهران: هرمس.
۱۹. وردی، علی. (۲۰۱۳). مطالعاتی در سرشت جامعه عراق، ترجمه احمدشولی، بیروت: دجله و فرات.
20. -Jose L.Groizard, Maria Santana- Gillego the destruction of cultural heritage and international tourism: the case of the Arab countries, Journal of cultural Heritage, September, October 2018, p.p 285-292.